

VĚTRNÉ ELEKTRÁRNY ČESKÝ VENKOV (4/2007)

Lubomír Nondek - Revue Politika

Větrná energie má své nesporné klady, protože například snižuje energetickou závislost na arabské a ruské ropě nebo se podílí na snížení emisí skleníkových plynů, a tak zmírňuje globální změny klimatu. Využití větrné energie nicméně není zdaleka tak bezproblémové, jak tvrdí některé nevládní organizace, zahraniční výrobci větrných elektráren, jejich dovozci do ČR a především podnikatelé působící v této rychle se rozvíjející oblasti. A obeznámenost veřejné správy a občanů ČR, zejména v malých obcích, s výhodami a nevýhodami větrné energetiky je nízká. Šíří se tak různé nepodložené informace a dochází ke konfliktům občanů s potenciálními provozovateli. Navíc v ČR neexistuje právní rámec využití větrné energie srovnatelný s USA nebo některými zeměmi EU.

Intenzivní výstavba větrných elektráren (VE) dnes probíhá v mnoha vyspělých průmyslových zemích, přičemž 75 % z celkové kapacity VE na světě je instalováno v zemích EU, které chtějí v roce 2010 vyrábět 10 % své elektrické energie z obnovitelných zdrojů. V Německu, Dánsku, Nizozemí, ale také ve Francii, Velké Británii a Španělsku byly postaveny tisíce velmi nákladných větrných turbín vysokých více než 100 metrů. Na mnoha místech vznikají farmy o desítkách turbín, které zahrnují obrovské konstrukce s rotorem o váze přes 30 tun a průměrem až 70 m.

Výstavba větrných elektráren však s sebou nese řadu problémů. Například o sporech mezi investory a místními obyvateli ve Velké Británii napsal britský list Independent, že "při jednáních o umístění jednadvaceti větrných turbín, které jsou vysoké jako třicetipatrové budovy, se objevila řada obvinění z nečisté hry, užití dezinformace a špinavých triků". Obavy ze znehodnocení nemovitostí a zhoršení kvality života byly podle Independentu nakonec hlavním argumentem proti výstavbě VE v dané lokalitě. Podle analýzy energetické situace v Dánsku, kde větrné elektrárny vyrábějí kolem 25 % elektrické energie, pro změnu vznikají problémy se stabilitou energetického systému a neúměrně vysokými cenami elektřiny pro maloodběratele.

Hluk

Větrné elektrárny vydávají nejen mechanický hluk způsobený ložisky, převodovkami, servomotory apod., ale také hluk aerodynamický, který způsobují lopatky rotoru prorážející vzduch. Tento hluk závisí na konstrukci rotoru, rychlosti otáčení, síle a směru větru a dalších proměnlivých faktorech, přičemž je slyšitelný zejména v noci a ve venkovské krajině, kde je hladina okolního hluku velmi nízká. Nízkofrekvenční hluk (méně než 150 Hz) se přitom v některých případech šíří až do vzdáleností překračující dva kilometry od VE.

Přibývajících stížností obyvatel žijících v blízkosti VE iniciovaly řadu studií o jejich vlivu na lidské zdraví. Zjistilo se tak, že trvalý nízkofrekvenční hluk může podle dostupných informací zejména u lidí ve věku 50-70 let a žen vyvolávat stres, který se projevuje poruchami spánku, bolestmi hlavy, únavou, závratěmi, náladovostí a agresivitou. Mimoto byly pozorovány poruchy kortizolového denního cyklu, které

souvisejí s hormonální regulací spánku, a ztráta pozornosti při učení (u dětí). Citlivost na nízkofrekvenční hluk je přitom velmi individuální; asi 1 % populace (zejména osoby trpící migrénami) je velmi vnímavé. Kromě hučení mohou tito lidé cítit celým tělem také tlakové rázy nebo vibrace budov a drnčení oken nebo nábytku. Vnímavost vůči nízkofrekvenčnímu hluku je proto obecně větší uvnitř budov než venku. Postiženým také vadí blikající rudá světla a stroboskopický efekt otáčejících se lopatek (tzv. "diskotékový efekt").

Co se týče nízkofrekvenčního hluku mimo oblast slyšitelnosti (pod 20 Hz), působí tlakové rázy způsobené VE na vnitřní ucho a vyvolávají u lidí ztrátu orientace, poruchy rovnováhy a nevolnost, tedy příznaky odpovídající mořské nemoci. Působení krátkodobého nízkofrekvenčního hluku na lidský organismus bylo mimo jiné testováno i při vývoji nových prostředků k rozhánění demonstrací nebo paralyzování nepřátelských vojáků. Intenzita hluku byla během takových testů podstatně vyšší než je tomu v blízkosti VE, trvalý vliv hluku působeného VE však nelze bagatelizovat tak, jako se to dříve uvádělo v propagační literatuře výrobců VE. Nízkofrekvenční vibrace z velkých VE se šíří i horninovým prostředím a působí rušení seismografů na vzdálenost desítek kilometrů.

Pedersen a Person Wayne z University of Goteborg ve Švédsku zveřejnili výsledky statistické studie vlivu větrných elektráren na okolní populaci. Kolem 13 % respondentů tohoto výzkumu mělo k elektrárnám silně záporný vztah, z nichž 40 % vadil zejména vliv na krajinný ráz. Ti, kteří na elektrárny viděli ze svého bytu, byli rušení hlukem v míře překračující obvyklou citlivost na dopravní nebo průmyslový hluk.

Investoři ve větrné energetice v ČR dodávají hlukové studie jako součást dokumentace, která obsahuje odborné studie zabývající se působením větrných elektráren na ekonomiku a životní prostředí. Tyto hlukové studie ovšem často neodpovídají realitě a pro orgán veřejné správy nebo laickou veřejnost je téměř nemožné mapy nebo výpočty investora překontrolovat. K tomu je především nutné, aby technické podklady elektráren zahrnovaly hlučnost zařízení v závislosti na síle větru a údaje o dlouhodobém měření směru a síly větru v navrhované lokalitě. V nejnovějších studiích se za bezpečnou vzdálenost od trvale obydlených sídel, zejména od objektů, jako jsou školy, nemocnice nebo domovy důchodců, pokládá 1,5 km. Firmy, které vyrábějí, instalují nebo provozují větrné turbíny nicméně většinou uvedené problémy zlehčují, protože jejich turbíny formálně splňují hlukové normy, které neberou v úvahu nízkofrekvenční složky hluku.

Paradoxní v souvislosti s rozvojem větrné energetiky je to, že Státní politika životního prostředí České republiky vyhlašuje zřizování a ochranu "oblastí ticha", přičemž Ministerstvo průmyslu a obchodu spolu s Ministerstvem životního prostředí současně připravují rozvoj větrné energetiky zejména v klidné venkovské krajině, kde jsou větrné elektrárny mnohem slyšitelnější než v oblastech s vyšší hladinou pozadového hluku (např. u dálnic, na kraji měst apod.).

Dalším negativním aspektem větrné energetiky je rušení radarů a komunikačních zařízení rotujícími lopatkami turbín. Při územním plánování by proto měly být vymezeny oblasti, které jsou důležité z telekomunikačního, vojenského nebo letového hlediska, v nichž se VE nesmí stavět.

Mimoto VE ruší i lokální příjem televize a mobilních telefonů. V literatuře lze nalézt informace o tom, že k rušení televizního obrazu dochází až na vzdálenost deseti kilometrů, zejména u televizních přijímačů, které se nacházejí na přímce spojující televizní vysílač a rotor VE. Televizní obraz může ztrácet ostrost a barvu, do zvuku se může mísit hučení, v některých případech byly na obrazovce pozorovány reflexy pulsující ve frekvenci otáčení rotoru ("duchy"). Vzhledem k tomu se provozovatelé větrných elektráren v některých zemích musí zavázat k odstranění těchto případných poruch příjmu televize např. rozvodem kabelové televize nebo výstavbou dalších retranslačních stanic.

Ochrana přírody

Kromě hluku větrné elektrárny podle některých ornitologů také negativně působí na ptáky, a to zejména na chráněné nebo ohrožené druhy citlivé na různé rušivé vlivy. Vliv VE na avifaunu spočívá v usmrcování nebo zraňování ptáků při kolizi s lopatkami rotoru, vytváření překážek při volném letu a plašení a rušení při hnízdění. Kolize s VE jsou velmi nebezpečné zejména pro větší ptáky, jako jsou čápi, dravci, kachny, husy, labutě apod., a skutečné škody jsou pravděpodobně vyšší, než odpovídá počtu usmrčených ptáků nalezených v bezprostřední blízkosti větrných turbín. Část ptáků umírá na následky zranění až později, ve větší vzdálenosti. Například americká společnost na ochranu přírody Audubon Society uvádí, že v důsledku provozu větrných turbín v průmysku Altamont Pass v Kalifornii bylo každoročně usmrceno téměř čtyřicet horských orlů z populace asi 500 hnízdících párů, což by dlouhodobě mohlo tuto populaci zdecimovat. V Německu a Dánsku bylo kvůli usmrcování nebo plašení dravců na pozemcích přilehlých VE pozorováno přemnožení hlodavců.

Podle studie vypracované Radou Evropy ve spolupráci s několika nevládními organizacemi by měla být stavba VE vyloučena v územích důležitých pro život vzácných a ohrožených druhů ptáků a v koridorech, kde dochází k pohybu tažných druhů ptáků. Zpracování dokumentace by proto mělo předcházet nejlépe několikaleté odborné ornitologické pozorování v dané lokalitě, přičemž posudek by měl být připraven skutečně nezávislými odborníky, aby nedocházelo k bagatelizování vlivu VE na ptáky a jejich přírodní prostředí. Bylo zaznamenáno i usmrcování netopýrů, kteří létají v jejich těsné blízkosti, protože následují hmyz, který je v noci přitahován výstražnými světly VE.

Občané by se měli přesvědčit, zda příslušné orgány veřejné správy postupovaly při povolování stavby VE podle zákona č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí v platném znění a směrnice MŽP, a zda pozorování avifauny bylo provedeno autorizovaným odborníkem vlastním autorizací dle Natura 2000. Domnívám se, že situace, kdy toto pozorování objednává a platí potenciální investor, vede často k výběru odborníků, kteří se především snaží investorovi vyhovět. Vzhledem k tomu, že biodiverzita je veřejný statek, měl by vhodného odborníka (je nutná dobrá znalost situace v rámci bioregionu) určit příslušný orgán ochrany přírody. Pozorování avifauny přitom musí být řádně zdokumentováno a probíhat celoročně; krátká, jednorázová a formální návštěva nestačí.

Krajinný ráz, hodnota nemovitostí

Hodnocení krajinného rázu je velmi subjektivní, protože bere v úvahu estetické faktory. V řadě evropských zemí nicméně hrají v diskusích o větrných elektrárnách krajinné aspekty poměrně významnou roli. Občané si - hlavně tam, kde se původně jednalo o nedotčenou nebo po staletí kultivovanou venkovskou krajinu - stěžují na estetické znehodnocení své krajiny. Roste veřejná kritika výstavby velkých farem větrných turbín jako bezohledného ničení krajiny, které nemá obdoby v historii Evropy. Britská Konzervativní strana, němečtí umělci, nevládní organizace ochránců přírody ve Francii, Španělsku a dalších zemích protestují proti ničení venkova, pobřeží a hor. V létě 2002 protestovaly stovky Irů proti výstavbě farmy větrných turbín v oblasti Portstewartu (hrabství Londonderry a Donegal) v obavě, že bude trvale znehodnocen turistický potenciál této scénicky nejkrásnější části irského pobřeží.

Obliba volné krajiny je zřejmě i důvodem poklesu cen pozemků a nemovitostí v blízkosti větrných elektráren. Ve studii, kterou zveřejnila na svém webu A&C Society (www.aandc.org) k výstavbě farmy větrných turbín v Prince Edward County v Kanadě, se cituje zpráva realitní kanceláře FP Savills z května 1998, která uvádí, že velké technické struktury bránící ve výhledu do krajiny, jako jsou stožáry, obilná síla, radary nebo větrné turbíny, mají negativní vliv na cenu nemovitostí. Cena venkovského domu může klesnout až o 30 %. Ve vzdálenosti do pěti set metrů od VE, kde je již trvale slyšet hluk, je nemovitost většinou obtížně prodejná. Změna ceny nezáleží jen na vzdálenosti od VE a její viditelnosti, ale na celkovém charakteru lokality a funkci nemovitosti. Největší změny obvykle nastávají u drahých rekreačních nemovitostí v nedotčené krajině.

Studie A&C Society také uvádí, že větrné elektrárny mohou mít negativní vliv na místní zaměstnanost, protože přímo nezvyšují počet pracovních míst v postižené obci (nevyžadují obsluhu, předpokládá se v průměru pouhý jeden den v roce na údržbu), zato však snižují turistický ruch, protože lidé z měst obvykle nejezdí na delší dovolenou do míst s takovými technickými zařízeními. Podle průzkumu britské National Tourist Board se chce až 90 % výletníků těšit z volné krajiny a nemíní jezdit tam, kde jsou postaveny velké farmy větrných turbín.

Novější studie venkovských oblastí Velké Británie (The Royal Institution of Chartered Surveyors, březen 2007) ukazuje, že neexistuje jednoduchá závislost poklesu ceny nemovitostí na vzdálenosti obytného domu od VE. Rolí hraje i charakter, cena a stáří stavby, její orientace v terénu, případně to, zda se jedná o solitérní objekt, či nikoliv. Studie uvádí výrazný pokles ceny (až o třetinu původní ceny) u nemovitosti ve vzdálenosti do půl míle (800 metrů) od VE. Tato vzdálenost se zhruba shoduje s výraznou slyšitelností a viditelností VE. Proto se například v USA vyžaduje souhlas okolních majitelů pozemků a staveb se stavbou VE.

Vzhledem k rizikům souvisejícím s možnou havárií nebo odletováním ledu (námrazy) od listů rotoru je v některých zemích regulována vzdálenost VE od hranic pozemku. Odletující námraza dopadá do vzdálenosti odpovídající zhruba dvojnásobku celkové výšky VE (včetně rotoru). A vzhledem k možnému pádu nebo odlomení listu rotoru musí také být VE vzdálena od okraje pozemku více než je její celková výška. Z toho vyplývá, že provozovatel nemůže koupit nebo pronajmout pozemek o rozloze pouhých několika set čtverečních metrů, umístit VE v blízkosti

veřejné cesty apod. V USA jsou práva majitelů sousedních pozemků chráněna i tak, že hluk VE na hranicích pozemku, na kterém zařízení stojí, nesmí překročit 55 decibelů. Při rozvoji VE v ČR naproti tomu nejsou vlastnická práva majitelů nemovitostí ani pozemků, které se nacházejí v sousedství VE, odpovídajícím způsobem chráněna; legislativní rámec výstavby velkých VE a jejich soustav (farem) zde zcela chybí.

Větrná energetika ve světě a v ČR

Větrná energetika se u nás začala bouřlivě rozvíjet po vstupu ČR do EU. Podnikatelské záměry využití větrné energie umocnila podpora státu v oblastech využívání alternativních zdrojů energie. Zásadními nástroji se staly vyhláška 252/2001 Sb. Ministerstva průmyslu a obchodu ze dne 28. června 2001 o způsobu výkupu elektřiny z obnovitelných zdrojů a z kombinované výroby elektřiny a tepla a cenové rozhodnutí Energetického regulačního úřadu 26/2003 ze dne 26. listopadu 2003, kterým se stanovily ceny elektřiny a souvisejících služeb. Výkupní cena pro elektrickou energii z větrných elektráren byla stanovena na 2,46 až 3,20 Kč za 1 kWh dodanou do rozvodné sítě (viz Cenové rozhodnutí ERÚ č. 8/2006 ze dne 21. listopadu 2006).

S větrnými elektrárnami do České republiky přišli jak domácí investoři, tak i výrobci ze zemí EU (zejména z Dánska a Německa), a to ne z nějakého zeleného altruismu, ale proto, že se jedná o jejich vládami subvencovaný vývoz nákladných zařízení. Určitou roli v jejich zájmu o český trh může hrát i nasycení trhu v jejich domácích zemích a tamější přísnější regulace výstavby. Veřejnost v těchto zemích se již začala stavět proti masivní výstavbě dalších větrných elektráren, kterých bylo počátkem roku 2003 uvedeno do provozu 12 001 v Německu, 4 830 ve Španělsku, 2 880 v Dánsku, 785 v Itálii, 688 v Nizozemí a 552 ve Velké Británii. Nejméně VE bylo dosud vystavěno ve Finsku (41) a Belgii (44). V Norsku a Švýcarsku, které jsou mimo EU, nebyla do roku 2003 dle statistiky European Wind Energy Association postavena ani jedna větrná elektrárna. Je tedy vidět, že při výstavbě VE jde také o lobbying výrobců zejména z Německa, kde souvisí výroba VE s udržením sta tisíc pracovních míst, a z Dánska, které je největším exportérem VE na světě.

Tlak na investice do větrných elektráren v ČR, který přichází jednoznačně ze zahraničí, má získat na důvěryhodnosti tím, že se za něj staví některé domácí ekologické organizace. Ty vydávají za přispění zahraničních sponzorů propagační brožurky na recyklovaném papíře, kde mezi lučními květy nebo za skupinkou šťastně se pasoucích krav stojí v dáli neškodně vypadající větrné elektrárny. Jsou menší než kopretinky na titulní stránce publikace "Větrné elektrárny: Mýty a fakta", kterou vydalo Sdružení Calla a Hnutí Duha v prosinci 2004.

V kritické studii, kterou v roce 1998 zpracovala norská agentura pro vodní zdroje a energii NVE, je dánská podpora větrné energi i charakterizována jako "masivní a neomezené státní dotace vedoucí k vážným environmentálním problémům, rizikovým investicím, vysokým výrobním nákladům elektrické energie a ke stavbě VE i na místech s nízkou intenzitou větru". Studie uvádí, že hlavním důvodem podpory VE ze strany dánské vlády bylo "položení základů průmyslové výroby větrných turbín" jako důležitého vývozního artiklu.

V následujícím desetiletí se nicméně větrná energetika započala dynamicky rozvíjet i v Norsku jako doplněk využití vodní energie. Výkon norských hydroelektráren byl v roce 2003 ovlivněn nízkými srážkami, takže norská vláda rozhodla o výstavbě doplňkových kapacit větrných elektráren. V lednu 2004 mělo Norsko 55 VE o instalované kapacitě 100 MW, koncem roku 2004 již 85 VE o kapacitě 160 MW. Norská vláda podporuje výstavbu dotacemi do výše 25 % investičních nákladů, prostředky nicméně získají jen projekty, které splňují přísná energetická i environmentální kritéria.

V USA, zejména v Kalifornii, probíhal tři desetiletí masivní rozvoj větrné energetiky, který federální vláda od 70. let podpořila dotacemi ve výši téměř dvou miliard dolarů. Přesto byla energie vyrobená větrnými elektrárnami minimálně o 50 % dražší než standardní energie, a to i s různými zvýhodněními, např. výhodnějšími odpisy nebo zdaněním. Celková dlouhodobá účinnost VE se pohybovala kolem 25 % instalovaného výkonu a po dlouhých letech státních dotací představovalo v polovině 90. let vyrobené množství elektrické energie pouhou 0,1 % národní spotřeby. V podmínkách ČR mají větrné elektrárny ještě nižší průměrnou účinnost. Zpráva o životním prostředí ČR z roku 2004 uvádí, že "průměrné využití větrných elektráren s instalovaným výkonem nad 100 kW, které byly po celý rok 2004 v provozu, dosáhlo pouze 12 %".

Jak uvádí R. L. Bradley v přehledové stati "Renewable Energy Not Cheap, Not Green" (Obnovitelná energie ani laciná, ani zelená), v druhé polovině 90. let po zastavení dotací v USA zkrachovalo několik významných amerických operátorů, např. kalifornské firmy Kenetech, WindMaster a FloWind. Ze srovnání zpracovaného britskou Royal Academy of Engineering (2004) vyplývá, že nejlevnější elektrická energie je vyráběna plynovými a jadernými elektrárnami, a to včetně "decommissioning", tj. odstranění elektrárny po uplynutí její životnosti. Cena energie z větrných elektráren je o 50-120 % vyšší, než jsou obvyklé tržní ceny, takže by jejich provozovatelé byli na volném trhu neschopni konkurence. Stát jim proto zaručuje vyšší výkupní ceny, což pochopitelně vede k vyšším cenám elektrické energie pro konečného spotřebitele.

Je otázkou, zda na výstavbu VE v České republice, které jsou již zvýhodněny výkupními tarify, mají být navíc užity nenávratné dotace ze Státního fondu životního prostředí, Energetické agentury nebo z operačních programů EU (Životní prostředí, Podnikání a inovace). V takovém případě se totiž skutečně bude jednat o podnikání bez rizika, kdy ani ti podnikatelé, kteří naprosto nevhodně umístí větrnou elektrárnu tak, že půjde o ztrátovou investici, nepřijdou o vlastní kapitál. Ztrátu ponese veřejnost. Navíc lze očekávat, že při přidělování takových "zelených trafik" se uplatní korupce, která je v ČR výrazná.

Kromě toho musí být kolísající výkon větrných turbín kompenzován dostatečnou kapacitou záložních zdrojů s krátkou dobou náběhu, např. uhelnými elektrárnami nebo speciálními plynovými turbínami (tzv. open-cycle gas turbines), které za kolísavého provozního režimu samy mají vyšší provozní náklady a nižší energetickou účinnost než např. vysoce efektivní kogenerovaná výroba energie a tepla. K náhradě 1000 MW uhelných elektráren by v ČR bylo nutno postavit zhruba tři až čtyři tisíce velkých větrných turbín po 2 MW a vybudovat dostatečný záložní výkon plynových

turbín - to vše v propojení sběrné sítě s regulačním systémem reagujícím na momentální sílu větru.

V Dánsku se provozovatelé rozvodných sítí potýkají s vyrovnáváním nárazových dodávek elektrické energie z větrných elektráren a malých kogeneračních jednotek, což vede ke snížení účinnosti celého systému. Dánská vláda před deseti lety nejprve vysoce dotovala vývoj a výstavbu VE a dnes poskytuje další dotace provozovatelům tepelných elektráren, aby kompenzovala jejich nemalé ekonomické ztráty. Celkové dotace související s provozem VE dosahují v Dánsku ročně jedné miliardy dánských korun (1 DK je asi 4 Kč), a to při dvojnásobných maloobchodních cenách elektrické energie pro dánské odběratele ve srovnání s Velkou Británií.

Negativní dopad VE na dánskou ekonomiku je vyvažován exporty zařízení VE; dánští výrobci ovládají asi 50 % světového trhu a výroba VE zaměstnává dvacet tisíc pracovníků. V ČR ovšem taková kompenzace nepřichází v úvahu. Studie OECD, která analyzuje mj. i rozvoj větrné energetiky v Dánsku, konstatuje, že systém dotací VE je zde naprosto netransparentní. Dánští výrobci VE jsou navíc závislí na dotovaných cenách i v jiných zemích, a proto podporují tamní nevládní organizace a zájmové skupiny, které jim pomáhají udržovat export.

Autoři studie se domnívají, že spojení dánského Ministerstva životního prostředí a Ministerstva pro energetiku vedlo k oslabení nezávislé kontroly užívání dotací na výstavbu VE. Kromě toho byly zaznamenány korupční aféry, kdy byli místní politici osobně zainteresováni na výstavbě VE a pomáhali investorům s vyřizováním žádostí o dotace nebo stavebního povolení. Oblíbený argument, že VE snižují emise skleníkových plynů a napomáhají boji s globálním oteplováním, vyvrací fakt, že emise oxidu uhličitého v Dánsku rostou bez ohledu na rostoucí podíl větrné energie. Dánsko není schopno bez masivního nákupu povolenek splnit svůj Kjótský závazek. Důvody jsou zřejmé. Dánský hybridní systém VE a uhelných (plynových) elektráren je neefektivní, protože při nárazově vysoké intenzitě větru dochází k nadprodukci elektrické energie, kterou za velmi malé ceny (give-away price) odebírá Švédsko a Německo.

V podmínkách ČR, kde je intenzita větru podstatně nižší než například v severním Dánsku (Jutland), není větrná energetika ekonomicky výhodná zejména ve srovnání s energetickým využitím biomasy. Z předkládané veřejně dostupné dokumentace navíc vyplývá, že mnohé naše projekty by nesplnily podmínky obvyklé v zahraničí (chybí seriózní hodnocení vlivu na avifaunu, hlukové mapy jsou chybné, hodnocení krajinného rázu je na velmi nízké úrovni). Nejvýznamnějším problémem ovšem je to, že projekty, které se v ČR ucházejí o veřejnou podporu (dotované ceny, příp. investiční dotace) neobsahují celoroční hodnocení lokality z energetického hlediska. Přitom je známo, že počítačové modelování pomocí větrných map je pouze přibližné a seriózní zahraniční investoři měří celý rok energii větru ve dvaceti a více metrech nad terénem. Pokud by naši "zelení investoři" museli užívat především své vlastní peníze a nemohli by rozhazovat veřejné prostředky (např. dotace z fondů EU), pak by návratnost takových investic zvažovali jistě pečlivěji.

Existuje však část nevládních organizací a "zelené veřejnosti" (většinou dobře situovaní mladí idealisté z měst), pro které jsou VE symbolem budování nové lepší společnosti, stejně jako kouřící tovární komíny a těžební věže byly pro generaci jejich

rodičů symbolem budování socialismu a ohyzdné velkokravíny symbolem družstevního zemědělství. Podobně jako opěvovatelé socialismu viděli novou poezii a krásu v komínech a těžebních věžích, zelení vizionáři vidí krásu ve větrných elektrárnách, které podle nich dodají české krajině nové estetické kvality. Většina obyvatel venkova na to má poněkud střízlivější názor.

Hledači renty

Před zhruba padesáti lety formuloval americký ekonom a nositel Nobelovy ceny James Buchanan spolu s Gordonem Tullockem teorii veřejné volby, která se mimo jiné zaměřuje i na zneužívání veřejných statků a ovlivňování veřejného rozhodování těmi ekonomickými subjekty, které je možno charakterizovat jako "hledače renty" (rent seekers). Hledači renty pro sebe buď chtějí pomocí spojenců ve veřejné správě a mezi poslanci získat výhodný monopol, nebo usilují o prosazení nějaké "korekce trhu", která by je ochránila od tržní soutěže. Buchanan a Tullock svou teorií ukázali, že vedle "selhání trhu" existuje také neméně časté "selhání veřejné správy".

Aby bylo možno korekce trhu odůvodnit, odvolávají se zájmové skupiny a spříznění politici na veřejný zájem, ochranu zdraví, ochranu životního prostředí, kulturního dědictví apod. Nejde jim přitom o "veřejné blaho", ale o získání ekonomické výhody a snížení rizik podnikání, které s sebou přináší tržní konfrontace. Nemluvíme zde o neziskových organizacích, ale o investorech a podnikatelích, kterým jde o zisk. Ochrana životního prostředí je bohužel také jednou z oblastí, kde lze takové cynické chování očekávat a skutečně existuje celá řada příkladů, kdy je veřejné mínění manipulováno pomocí etických argumentů. Jak řekl sám Buchanan, teorie veřejné volby "nahrazuje romantické iluze o činnosti veřejné správy pohledem mnohem skeptičtějším".

Ke zřizování "zelených rent" se velmi dobře hodí bohatě dotované programy na využívání obnovitelných zdrojů. Přitom stejně tak jako u ostatních způsobů výroby elektrické energie vznikají negativní externality, tj. škody a dodatečné náklady, které ponesou jiní. V případě VE to jsou spotřebitelé elektrické energie, majitelé pozemků, podnikatelé v oblasti turistického ruchu, krajina, příroda i místní obyvatelé postižení např. zvýšeným hlukem. Nejlépe když se větrné elektrárny staví někde daleko, kde to samotným investorům a jimi placeným agitátorům nepůsobí problémy, pokud možno v jiné zemi nebo alespoň v jiné vesnici.

Závěr

Zejména velké větrné elektrárny s výkonem 2 MW představují výrazný zásah do okolní krajiny a přírody a mají do okruhu jednoho až dvou kilometrů objektivně prokázaný negativní dopad na kvalitu života obyvatel i na cenu pozemků a obytných budov. Proto je nutno zdůraznit, že v souladu s Aarhuskou úmluvou, která zaručuje občanům právo spolurozhodovat o věcech týkajících se životního prostředí, by měl mít největší váhu při rozhodování o využití větrné energie hlas těch, kteří budou muset vedle větrných elektráren trvale žít nebo tam mají majetek. Všechny fyzické i právnické osoby dotčené výstavbou VE by měly v místním referendu řádně zvážit všechna "pro" a "proti" a nerozhodovat se pouze na základě jednostranných informací a nezaručených slibů, které dostanou od investorů.

V této souvislosti je proto znepokojující prohlášení současné vlády ČR, která, jak se píše ve svém programovém prohlášení, "zjednoduší povolovací proces pro zařízení využívající obnovitelné zdroje energie". Naopak by měl být urychleně vytvořen právní rámec využívání větrné energie v ČR, tak jako tomu je v ostatních rozvinutých demokraciích.

Vládní dotační a další podpora výstavby VE by neměla vést k výstavbě těchto zařízení na nevhodných místech, kde VE budou mít nízké využití instalovaného výkonu, takže negativní dopady (externality) nebudou vyváženy dostatečným energetickým ziskem. Při masivních dotacích navíc může dojít k plýtvání veřejnými prostředky, korupci a bezprecedentnímu ničení české krajiny a přírody. Záleží proto na pečlivém umístění VE do vhodných lokalit, kde bude trvale dosaženo nejméně 20% využití instalovaného výkonu.

A konečně ti, kteří se dobrovolně rozhodnou žít v okolí větrné elektrárny, by měli počítat i s možným poklesem ceny nemovitostí a rušivými vlivy. Měli by předem vyjednat kompenzace, které se týkají nejen jejich obce, ale všech dotčených obyvatel, vlastníků domů a pozemků. Jak správně radí zmíněná propagační brožurka "Větrné elektrárny: mýty a fakta", každá obec má právo rozhodovat o umístění větrných elektráren na svém území a může si s investorem dojednat výhodné podmínky.

Autor působí jako nezávislý konzultant v oblasti ochrany životního prostředí. Případné doplňující informace poskytne prostřednictvím e-mailu nondek@volny.cz.